

JAZYKOVÝ KOUTEK LKS – CO A JAK PSÁT SPRÁVNĚ ČESKY

Český jazyk se stále vyvíjí, některá slova se nyní píšou jinak než před lety a na starší jazykové příručky se už nelze spolehnout. Do našeho slovníku také pronikají nová slova přejatá z cizích jazyků – a my si pak lámeme hlavu, jak je vlastně správně česky napsat. Redakce LKS postupně soustředila slova, v nichž se nejčastěji chybí nebo u nichž se setkala s velmi různorodou „lidovou tvořivostí“, a požádala o konzultaci jejich pravopisu jazykovou poradnu Ústavu pro jazyk český AV ČR. Tento materiál, v němž jsme se zaměřili především na výrazy používané ve stomatologické terminologii, chápejte, prosím, jako praktickou a orientační pomůcku. Pokud vás napadnou další slova, s jejichž pravopisem si nejste jisti, napište redakci LKS – rádi budeme tento „jazykový koutek LKS“ postupně rozšiřovat a doplňovat.

● Slova uvádíme v pravopisné podobě, která je považována za základní či progresivní.

- U některých slov jsou uvedeny další možné pravopisné varianty (např. u slov s příponou vyslovovanou [izmus], přičemž za základní se považuje podoba psaná se „s“).
- Slova končící na **-emie** doporučujeme psát s krátkým „e“ (bakteriemie, leukemie, ischemie apod.).
- Slova končící na **-óza** a **-ózní** doporučujeme psát s dlouhým „ó“ (fibróza, mukóza, nekróza, nekrózní, medikamentózní apod.)

SPRÁVNĚ PÍŠEME TAKTO

absorb**o**vat – !ale absor**p**ce, absor**p**ční

adhez**iv**ní – (např. výplň, můstek)

aktuální

amalgám – (podle VLS i amalgam)

amoxicilin

analýza

anemie – (podle VLS, podobně jako další

slova končící na **-emie**;

PČP a ASCS uvádějí **anémie**,

podobná slova končící na **-emie**

však obvykle uvádějí stejně jako

VLS krátce)

anest**ez**ie – anest**ez**iologie

antidepres**iv**a

arch**iv** – arch**iv**ní, arch**iv**ář apod.

aspirant

bakterie – bakteriální, baktericidní,

bakteriolog apod.

bakteriemie

báze (méně častěji i baze)

čištění i čistění – čištění i čistěn

dceř**in**á (např. společnost, buňka apod.)

decenn**ium**

depress**iv**ní

dermat**ó**za

dezinfekce – dezinfikovat

dezinsekce

diagn**ó**za

dialýza

diast**á**za

diferenciální diagnóza (pojmy *diferenční*

nebo *diferenciační* diagnóza

slovníky nezaznamenávají)

disciplína

disertace (lze i dizertace)

diskuse (lze i diskuze)

dispenzarizace

doktorand

erozivní

exspirace – exspirační, !ale zkratka **EXP**

exstirpace

fazeta i faseta

fibr**ó**za – fibr**ó**zní

flóra

fobie

fólie

gangren**ó**zní

handicap i hendikep – handicapovaný

i hendikepovaný

hyperplazie

chlor i chlór

ion i iont – 2. p. j. č. pro obě možnosti

iontu; mn. č. ionty

(rozhodně ne *jont!*)

individuální

instrumentárium

intenz**iv**ní

intraven**ó**zní

invaz**iv**ní = pronikající, šířící se do okolního

vaziva, narušující okolní vazivo;

např. ve spojení i. metoda

léčby, vyšetřování, metody, růst

invaz**iv**ní – např. vojenské jednotky, nebo

v zoologii i. onemocnění

= původci jsou paraziti nebo

pseudoparaziti

ischemie

karies – !ale kari**é**zní

kazuistika

kerat**ó**za

kompozitum

konzistence

kraj – např. Jihomoravský kraj,

kraj Jihomoravský

kritérium

kuri**ó**zní

kurz**iv**a

kurzor

masivní

maxilofaciální

materiální

medikament**ó**zní

mechanismus (lze i mechanismus)

metabolismus (lze i metabolizmus)

meziální

mononukle**ó**za

muk**ó**za

nekro**ó**za

okluze – okluzní

organismus (lze i organizmus)

organizace

oxid – oxidace – !ale **oxygenium** (z řečtiny),

z toho odvozeno:

oxygenace, oxygenázy,

oxychlor)

pasivum – pasivní

plazma

preventivní

profylaxe

proviz**o**rium – proviz**o**rní

resorb**o**vat – !ale resorb**p**ce, resorb**p**ční

sedění i sezení

seri**ó**zní

sérum – sérologický

schéma – !ale schematický

skripta

speciální

stadium

standard – standardní

(= ustálená, běžná míra apod.)

standarta (= menší vyztužený prapor)

téma – !ale tematický, tematika, tematizace

tuberkul**ó**za

turbína – turbínový

ulcer**ó**zní (termín *ulcerativní*

slovníky nezachycují)

visk**ó**za – visk**ó**zní, !ale viskozita,

viskozimetr

výjimka – výjimečný

zmrazit – zmrazen i zmražen

zařadit – zařaděn i zařazen

živel**iv**ní – např. pohroma

živel**iv**ný – např. radost

AKADEMICKÉ TITULY, VĚDECKO-PEDAGOGICKÉ HODNOSTI s velkým písmenem (píšeme před jménem):
JUDr., MUDr., MDDr., MVDr., PaedDr., PharmDr., PhDr., PhMr., RNDr., Ing., Ing. arch., Bc., Mgr.

s velkým písmenem (píšeme za jménem):
CSc., DrSc., Ph.D.

s malým písmenem:
dr., prof., doc., akad. arch., ak. mal., ak. soch.

!Zkratky titulů, které se uvádějí za příjmením, oddělujeme ve větě čárkami z obou stran:
„Zúčastnili se také MUDr. Jan Novák, Ph.D., a doc. MUDr. Jiří Svoboda, CSc., a připojněli...“

ZNAČKY A ČÍSLICE
!Důležité: mezera mezi číslem a značkou (textem) zásadně mění význam vyjádření!

procenta
s mezerou **50 %** = padesát procent
bez mezery **50%** = padesátiprocentní

míry, váhy apod.
s mezerou **10 km** = deset kilometrů
bez mezery **10km** = desetikilometrový
s mezerou **10 kg** = deset kilogramů
bez mezery **10kg** = desetikilogramový

stupně
10 °C = deset stupňů Celsia
(tj.: číslo – **mezera** – značka stupně – značka Celsia)
10° rozdíl = desetistupňový rozdíl
(též **10stupňový rozdíl**)
(tj.: číslo – značka stupně nebo jeho slovní vyjádření – **mezera** – slovo)
10° pivo = desetistupňové pivo
(též **10stupňové pivo**)

dny, roky apod.
5 dní, ale **5denní** (pětidenní)
5 let, ale **5letý** (pětiletý)
2 týdny, ale **2týdenní** (dvoutýdenní)

!Chybné je psát -ti, -mi, spojovník apod. Nepíšeme: 10tikilogramový, 10-tikilogramový, 8mistupňový, do 15-ti let apod.!
Správně píšeme: **10kilogramový, 8stupňový, do 15 let apod.**

násobení
10 x 10 = deset krát deset
10x nebo **10krát** = desetkrát
(udělal to desetkrát)

ZKRATKY STEČKOU (A ZKRATKY USTÁLENÝCH SLOVNÍCH SPOJENÍ)
apod., aj., mj., resp., vč., mil., mld., p. (pan), atd., tj., tzn., tzv., např., popř.

ZKRATKY BEZ TEČKY
firma: fa (firma Novák = fa Novák)
(!rozhodně ne fi)

firmy: fy
firmě: fě
paní: pí
funkce: fce

DVOJICE SLOV (TYP ŘÍDÍCÍ A ŘÍDICÍ)

- Napíšeme-li **dlouhé í**, vyjadřujeme slovem děj, činnost právě probíhající. Dějová přídavná jména stojí obvykle za podstatným jménem a bývají rozvitá.
- Napíšeme-li **krátké i**, vyjadřujeme slovem účel, to, k čemu daná věc či jev slouží, nebo označujeme funkci, kterou plní.
- **Ve spojení s osobami** se užívají podoby na **-íci**: školící instruktor, řídicí pracovník, úřadující předseda.
- **Ve spojení s abstrakty** se naznačené vztahy nejeví vždy tak zřetelně, někdy bývá obtížné rozhodnout, zda jde o pojetí dějové, nebo účelové. Obvykle pak dáváme přednost pojetí účelovému (ale ani dějové nelze vyloučit).

řídící (např. člověk řídící auto, řídící pracovník)
řidící (např. řidící páka, řidící útvar)
měřící (např. přístroj měřící vlhkost)
měřicí (např. měřicí přístroj = k měření vlhkosti)
čistící (např. člověk čistící okno nebo čistící si zuby)
čisticí (např. čisticí pasta = pasta na čištění)
školící (např. člověk školící posluchače = **vzdělávající**)
školicí (např. školící středisko = místo, v němž se školí = **vzdělávací** středisko)
bělicí (např. člověk bělicí si své zuby, též v případě: technika nebo pasta bělicí zuby = která bělí zuby „Techniky nebo pasty, bělicí zuby, jsou rozmanité.“)
bělicí (např. bělicí pasta = pasta na bělení zubů, bělicí technika = technika, kterou se provádí bělení zubů „Bělicí techniky nebo pasty jsou rozmanité.“)

ZÁLUDNOSTI
internet – Internet
internet = propojené počítačové sítě, komunikační médium
(např. informace najdete na internetu, připojení k internetu)
Internet = vlastní jméno
(Celosvětová informační a komunikační síť)

lobbovat – lobbovat
lobbovat – **lobbista, lobbistický, lobbismus, lobbying**, tj. slova odvozená od slova **lobby** (nesklonné) = nátlaková skupina, která se snaží prosadit své zájmy
lobovat = výraz z oblasti tenisu!

typ – tip
typ = vzor, druh, nositel charakteristických vlastností, znaků (typ výrobku, typ pozemku, severský typ, ona je domácí typ, on je můj typ)
tip = doporučení, odhad (náš tip na výlet, tipovat sportovní výsledek, tipni si, kdo vyhraje, vytipovat vhodné metody)

Připravila **Iva Žáková**
Odborná konzultace:
PhDr. Anna Černá
jazyková poradna
Ústavu pro jazyk český AV ČR

- **Pravopis ověřila jazyková poradna Ústavu pro jazyk český AV ČR podle těchto zdrojů:**
- Pravidla českého pravopisu (zkr. PČP) (Academia 1993, Fortuna 1999)
- Akademický slovník cizích slov (zkr. ASCS) (Academia 1995)
- Velký lékařský slovník (zkr. VLS) (Maxdorf 2002, 2003)
- **Mnoho užitečných rad najdete také na webové stránce jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR: www.ujc.cas.cz/poradna.**